

STEPHEN KING

DE DONKERE TOREN III

HET VERLOREN
RIJK

Met illustraties van Ned Dameron

Vertaald door Hugo Timmerman

LUITINGH-SIJTHOFF

Gebruikt met toestemming van de rechthebbenden:
'Velcro Fly' van Billy Gibbons, Frank Beard en Dusty Hill,
© 1985 Hamstein Music & Co.
Paint it Black van Mick Jagger & Keith Richards,
© 1966 abkco Music Inc.
Fragmenten van 'The Waste Land' uit *Collected Poems 1909-1962* van
T.S. Eliot, © 1936 Harcourt Brace Jovanovich, Inc.,
© 1964, 1963 T.S. Eliot.
Fragment uit 'Hand in Glove' van Robert Aickman, in overeenstemming
met de agent van de auteur,
Kirby McCauley Literary Agency.
Alle rechten voorbehouden.

© 1991, 2012 Stephen King
Published by agreement with the author
c/o Ralph M. Vicinanza Ltd.
All rights reserved
© 1992, 2025 Nederlandse vertaling
Uitgeverij Luitingh-Sijthoff bv, Amsterdam
Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.
Oorspronkelijke titel *The Dark Tower III: The Waste Lands*
Vertaling Hugo Timmerman
Omslagontwerp DPS Design & Prepress Studio
Omslagillustratie John Jude Palencar/Erik Kriek
Illustraties Ned Dameron

ISBN 978 90 210 5365 3
ISBN 978 90 245 5984 8 (e-book)
NUR 334

www.lsuitgeverij.nl
www.boekenwereld.com

Uitgeverij Luitingh-Sijthoff vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat dit niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Dit derde deel van de cyclus
draag ik in dank op aan mijn zoon,

OWEN PHILIP KING:

Khef, ka, and ka-tet

INHOUD

WAT VOORAFGING I I

DEEL EEN

JAKE: ANGST IN EEN HANDJEVOL STOF

I DE BEER EN HET BOT 19

II DE SLEUTEL EN DE ROOS 107

III DE DEUR EN DE DEMON 175

DEEL TWEE

LUD: EEN HOOP GEBROKEN BEELDEN

IV DE OUDE MENSEN EN *KA-TET* 255

V DE BRUG EN DE STAD 317

VI RAADSELS EN HET VERLOREN RIJK 453

VERLOSSING

Wat voorafging

Het Verloren Rijk is het derde deel van een langer verhaal, geïnspireerd door, en tot op zekere hoogte gebaseerd op Robert Brownings verhalende dichtwerk ‘Childe Roland to the Dark Tower Came’.

Het eerste deel, *De Scherpschutter*, vertelt hoe Roland, de laatste scherpschutter in een wereld die ‘verder is gegaan’, de man in het zwart achtervolgt en ten slotte te pakken krijgt – het is de tovenaar Walter, die valselijk aanspraak maakte op de vriendschap van Rolands vader, in de tijd dat de eenheid van Midden-Wereld nog standhield. Deze half-menselijke magiër grijpen is niet Rolands uiteindelijke doel, maar slechts de zoveelste mijlpaal langs de weg naar de machtige en geheimzinnige Donkere Toren, die op de nexus van de tijd staat.

Wie is Roland precies? Hoe was zijn wereld, voordat die verder ging? Wat is de Toren en waarom zoekt hij hem? We kennen slechts fragmenten van de antwoorden. Roland is duidelijk een soort ridder, een van diegenen die de opdracht hebben een wereld te behouden (of misschien te heroveren) die Roland zich herinnert als ‘vol liefde en licht’. In hoeverre Rolands herinneringen overeenstemmen met hoe die wereld werkelijk was, is echter een groot vraagteken.

We weten wél dat hij tot een vroege mannelijkheidsproef werd gedwongen, nadat hij ontdekte dat zijn moeder de maîtresse was geworden van Marten, een veel grotere tovenaar dan Walter; we weten dat Marten ervoor gezorgd had dat Roland de affaire van zijn moeder ontdekte, in de verwachting dat Roland niet door de mannelijkheidsproef zou komen en zou worden verbannen; we weten dat Roland Martens plannen doorkruiste door de proef met succes af te leggen.

We weten ook dat de wereld van de scherpschutter op een vreemde, maar fundamentele manier met de onze samenhangt, en dat er soms uitwisseling tussen de twee werelden mogelijk is.

Op een halteplaats aan een reeds lang in onbruik geraakte koetsweg

die door de woestijn loopt, ontmoet Roland een jongen die Jake heet, en die in onze wereld is doodgegaan, een jongen die van een straathoek in het centrum van Manhattan voor een naderende auto werd geduwd. Jake Chambers stierf terwijl de man in het zwart – Walter – op hem neerkeek, en werd in Rolands wereld weer wakker. Voordat ze bij de man in het zwart komen, sterft Jake opnieuw... ditmaal doordat de scherpschutter, geconfronteerd met de op een na gruwelijkste keuze van zijn leven, besluit deze symbolische zoon op te offeren. Gesteld voor de keuze tussen de Toren en het kind, kiest Roland voor de Toren. Jakes laatste woorden voor de scherpschutter, voordat hij in de afgrond stort, zijn: ‘Ga dan – er zijn andere werelden dan deze.’

De uiteindelijke confrontatie tussen Roland en Walter vindt plaats op een stoffig Golgotha van uiteenvallende beenderen. De man in het zwart voorspelt Roland de toekomst met behulp van een pak tarotkaarten. Rolands aandacht wordt speciaal getrokken door drie heel vreemde kaarten – De Gevangene, De Vrouwe der Schaduwen, en De Dood (‘maar niet voor jou, scherpschutter’).

Het tweede deel, *Het Teken van Drie*, begint aan de rand van de Westelijke Zee, niet lang nadat Rolands confrontatie met Walter is geëindigd. Een uitgeputte scherpschutter wordt midden in de nacht wakker en ontdekt dat het opkomende tij een horde kruipende, vleesetende schepsels – ‘monsterkreeften’ – met zich mee heeft gebracht. Voordat hij buiten hun beperkte bereik weet te komen, wordt Roland ernstig verwond door deze schepsels – hij raakt de eerste twee vingers van zijn rechterhand aan hen kwijt. Ook loopt hij een ontsteking op door het vergif van de monsterkreeften, en wanneer de scherpschutter zijn tocht naar het noorden langs de rand van de Westelijke Zee hervat, is hij steeds zieker aan het worden... misschien wel stervende.

Hij wordt geconfronteerd met drie deuren, die los op het strand staan. Iedere deur geeft toegang – voor Roland en voor Roland alleen – tot onze wereld, om precies te zijn, tot de stad waar Jake woont. Roland bezoekt New York op drie punten van ons tijdcontinuüm, zowel in een poging zijn eigen leven te redden, als om het drietal te trekken dat hem moet vergezellen op zijn weg naar de Toren.

Eddie Dean is *De Gevangene*, een heroïneverslaafde uit het New York van het eind van de jaren tachtig. Roland stapt door de deur op het strand van zijn wereld de geest van Eddie Dean in op het moment dat Eddie, als cocaïnekoerier in dienst van een man die Enrico Balazar heet, op JFK-airport landt. In de loop van hun schokkende avonturen samen slaagt Roland erin een beperkte hoeveelheid penicilline te bemachtigen en Eddie Dean mee terug te nemen naar zijn eigen wereld.

Eddie, een junk die ontdekt dat hij is ontvoerd naar een wereld waar geen dope is (en geen Kentucky Fried Chicken, om maar iets te noemen), is allesbehalve verrukt daar te zijn.

Door de tweede deur komt Roland bij *De Vrouwe der Schaduwen* – eigenlijk *twee* vrouwen in één lichaam. Ditmaal komt Roland in het New York van het begin van de jaren zestig terecht en komt oog in oog te staan met een jonge, aan een rolstoel gekluisterde activiste voor gelijke burgerrechten, die Odetta Holmes heet. De vrouw die zich in het binnenste van Odetta verscholen houdt, is de geslepen en boosaardige Detta Walker. Wanneer deze dubbele vrouw Rolands wereld binnen wordt getrokken, zijn de gevolgen voor Eddie en de steeds ziekere scherpschutter verbijsterend. Odetta gelooft dat wat haar overkomt of een droom, of een waanvoorstelling is; Detta, een veel meer meedogenloos directer intellect, wijdt zich eenvoudigweg aan de taak Roland en Eddie, die ze als blanke kwelduivels ziet, te vermoorden.

Jack Mort, een seriemoordenaar die zich achter de derde deur schuilhoudt (het New York van het midden van de jaren zeventig) is *De Dood*. Mort heeft tweemaal grote veranderingen in het leven van Odetta Holmes/Detta Walker teweeggebracht, hoewel geen van hen dat weet. Mort, wiens *modus operandi* eruit bestaat dat hij zijn slachtoffers een duw geeft, of iets op ze laat vallen, heeft bij Odetta in de loop van zijn krankzinnige (maar o zo voorzichtige) carrière beide gedaan. Toen Odetta klein was, heeft hij een baksteen op haar hoofd laten vallen, waardoor het kleine meisje in coma raakte, en wat tevens aanleiding was tot de geboorte van Detta Walker, Odetta's verborgen zus. Jaren later, in 1959, loopt Mort Odetta nogmaals tegen het lijf, en duwt haar voor een naderende metrotrein in Greenwich Village. Odetta overleeft Morts aanslag opnieuw, maar ze moet een zware tol betalen: de trein snijdt beide benen af bij de knie. Alleen de aanwezigheid van een moedige jonge arts (en de gemene, maar ontembare geest van Detta Walker misschien) redt haar het leven... althans, zo lijkt het. In de ogen van Roland wijzen deze onderlinge verbanden op een macht die groter is dan louter toeval; hij gelooft dat de reusachtige krachten die de Donkere Toren omgeven zich weer zijn gaan verzamelen.

Roland ontdekt dat Mort misschien ook wel aan de basis van een ander mysterie staat, een mysterie dat tevens een misschien wel gek makende paradox is. Want het slachtoffer dat Mort besluip op het moment waarop de scherpschutter zijn leven binnenstapt, is niemand anders dan Jake, de jongen die Roland bij de halteplaats heeft ontmoet en kwijt is geraakt onder de bergen. Roland heeft nooit enige reden gehad te twijfelen aan Jakes verhaal over hoe hij in onze wereld was

gestorven, noch enige reden eraan te twifelen wie Jakes moordenaar was – Walter, natuurlijk. Jake zag hem verkleed als priester, toen de mensen zich verzamelden rond de plek waar hij lag dood te gaan, en Roland heeft nooit aan die beschrijving getwijfeld.

Ook nu twijfelt hij er niet aan – Walter was er bij, o ja, daar bestond geen twijfel aan. *Maar stel dat het Jack Mort was, die Jake voor de naderende Cadillac duwde?* Is zoiets mogelijk? Roland kan het niet zeggen, niet met zekerheid, maar als dat het geval is, waar is Jake dan nu? Dood? Nog in leven? Zit hij ergens vast in de tijd? En als Jake nog in leven is, veilig en wel ergens in zijn eigen wereld van Manhattan in het midden van de jaren zeventig, *hoe kan het dan dat Roland zich hem nog altijd herinnert?*

Ondanks deze verwarrende en mogelijk gevaarlijke ontwikkeling, eindigt de proef der deuren – en het trekken van de drie – in een succes voor Roland. Eddie accepteert zijn plaats in Rolands wereld, omdat hij verliefd wordt op *De Vrouwe der Schaduwen*. Detta Walker en Odetta Holmes, de andere twee van Rolands drietal, worden versmolten tot één persoonlijkheid, die elementen van zowel Detta als Odetta bezit, wanneer de scherpschutter de twee persoonlijkheden er ten slotte toe weet te dwingen elkaar te erkennen. De hybride is in staat Eddie's liefde te aanvaarden en te beantwoorden. Odetta Susannah Holmes en Detta Susannah Walker worden aldus een nieuwe vrouw, een derde vrouw: Susannah Dean.

Jack Mort sterft onder de wielen van dezelfde metrotrein – de legendarische A-trein – die vijftien of zestien jaar eerder Odetta's benen verminkte. Niets aan verloren, aan die vent.

En voor het eerst in onnoemelijk veel jaren, staat Roland van Gilead niet meer alleen in zijn speurtocht naar de Donkere Toren. Cuthbert en Alain, zijn verloren kameraden van eertijds, zijn vervangen door Eddie en Susannah... maar de scherpschutter heeft de neiging slecht nieuws te zijn voor zijn vrienden. Echt heel slecht nieuws.

Het Verloren Rijk vat het verhaal van de drie reizigers weer op in Midden-Wereld, een paar maanden na de beslissende confrontatie bij de laatste deur op het strand. Ze zijn een flink eind het binnenland in getrokken. De periode van rust loopt op zijn eind en een periode van leren is begonnen. Susannah leert schieten... Eddie leert houtsnijden... en de scherpschutter leert hoe het is je verstand te verliezen, stukje bij beetje. (Nog één opmerking: Mijn lezers in New York zullen weten dat ik me enige geografische vrijheden met de stad heb gepermitteerd. Ik hoop dat ze me zullen worden vergeven.)

Een hoop gebroken beelden, bestookt door de zon,
De dode boom geeft geen beschutting, de krekkel geen soelaas,
En de droge steen klinkt niet naar water. Maar
Er is schaduw onder deze rode rots,
(Kom in de schaduw dezer rode rots),
Dan toon ik jou iets dat zich onderscheidt van
De schaduw die je 's ochtends volgt en van
De schaduw die je 's avonds tegemoet treedt;
Ik toon je angst in een handjevol stof.

T.S. ELIOT
The Waste Land

Groeide een distel doornig uit boven zijn soort,
Hij werd onthoofd, want jaloezie gevreesd.
Gehavend toont het blad zijn vlees,
Waarin de hoop op groen voorgoed gesmoord.
Verwoestend gaat het monster voort
En zaait verderf, het oogmerk van het beest.

ROBERT BROWNING
Childe Roland to the Dark Tower Came

‘Welke rivier is dat?’ vroeg Millicent langs haar neus weg.
‘Het is maar een beek. Nou ja, misschien *iets* meer dan dat. Hij heet
The Waste.’
‘Echt?’
‘Ja,’ zei Winifred, ‘echt.’

ROBERT AICKMAN
Hand in Glove

DEEL EEN – JAKE

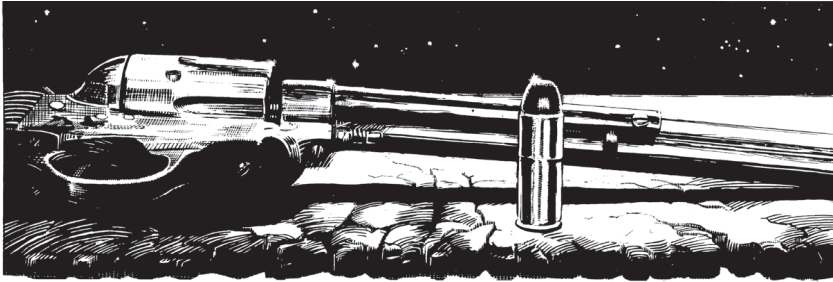
ANGST

IN EEN HANDJEVOL

STOF

HOOFDSTUK EEN

De beer en het bot

Het was haar derde keer met scherp... en de eerste keer dat ze moest trekken uit het holster dat Roland voor haar had gemaakt.

Ze hadden genoeg scherpe patronen, Roland had er meer dan driehonderd meegenomen uit de wereld waar Eddie en Susannah Dean hun hele leven hadden geleefd tot op het moment waarop ze getrokken waren. Maar munitie in overvloed betekende niet dat het kon worden verspild: eigenlijk precies het tegenovergestelde. De goden hielden niet van verspillers. Roland had geleerd, eerst van zijn vader en daarna van Cort, zijn grootste leermeester, dit te geloven en hij geloofde het nog steeds. Die goden strafden misschien niet onmiddellijk, maar vroeg of laat moest er boete gedaan worden... en hoe langer het duurde, hoe zwaarder het werd.

En in het begin hadden ze toch geen munitie nodig gehad. Roland had langer geschoten dan de mooie, bruine vrouw in de rolstoel zou geloven. In het begin had hij haar gecorrigeerd door alleen maar te kijken hoe ze richtte en schoot (zonder kogels) op de doelen die hij had klaargezet. Ze leerde snel. Zij en Eddie leerden allebei snel.

Zoals hij al had vermoed, waren ze allebei geboren scherpschutters. Vandaag waren Roland en Susannah naar een open plek gekomen op minder dan anderhalve kilometer van het kamp in het bos, de plek waar ze nu al bijna twee maanden woonden. De dagen waren in een eigen, plezierige eentonigheid voorbijgegaan. Het lichaam van de scherpschutter genas zichzelf terwijl Eddie en Susannah de dingen leerden die de scherpschutter hun moest leren: hoe ze moesten schieten, hoe ze moesten jagen, hoe ze datgene wat ze gedood hadden moesten uithalen en schoonmaken; hoe ze de huid van de gedode dieren eerst moesten oprekken, dan looien en drogen; hoe ze zoveel als ze maar konden moesten gebruiken zodat er geen stukje van het dier werd verspild; hoe ze het noorden moesten vinden met behulp van Oude Ster en het oosten met behulp van Oude Moeder; hoe ze moesten luisteren naar het bos waarin ze zich nu bevonden, zo'n negentig kilometer of meer ten noordoosten van de Westelijke Zee. Vandaag was Eddie achtergebleven en de scherpschutter was er niet in het minst door van zijn stuk gebracht. De lessen die het langst onthouden werden, wist Roland, waren meestal zelf geleerd.

Maar wat altijd de belangrijkste les was geweest, was nog steeds de

meest belangrijke: hoe te schieten en hoe datgene waar je op schoot iedere keer te raken. Hoe te doden.

De randen van deze open plek werden gevormd door donkere, zoet geurende naaldbomen die zich in een onregelmatige halve cirkel rond de plek waar ze stonden bogen. Naar het zuiden brak de grond en ging honderd meter steil naar beneden in een reeks afbrokkelende richels van lei en gebroken rotsblokken, als een reuzentrap. Er liep een helder beekje het bos uit en midden over de open plek, eerst borrelend door een diepe geul in de sponzige bodem en de brokkelige steen, en vervolgens stromend over de splinterige rotsbodem die afliep naar de plek waar de grond wegviel.

Het water liep de trap af in een reeks watervalletjes en maakte een he-leboel mooie, trillende regenboogjes. Onder aan de helling lag een geweldige, diepe vallei, vol eeuwenoude naaldbomen en een paar grote, oude iepen die weigerden zich te laten verdringen. Die laatste toren-den groen en welig boven alles uit, bomen die misschien al oud waren geweest toen het land waar Roland vandaan kwam nog jong was; hij zag geen teken dat de vallei ooit in brand had gestaan, hoewel hij aan-nam dat hij op een gegeven ogenblik de bliksem wel aangetrokken zou hebben. Lang geleden waren er mensen in dit woud geweest, Ro-land had bij verschillende gelegenheden dingen opgegraven die ze hadden achtergelaten. Het waren voornamelijk primitieve voorwer-pen, maar er waren potscherven bij die alleen maar in vuur gebakken hadden kunnen zijn. En vuur was kwaadaardig spul. Het had er ple-zier in weg te lopen uit de handen die het gemaakt hadden.

Boven dit prentenboekplaatje spande zich een schuldeloos blauwe lucht waarin, een paar kilometer verderop, een paar kraaien, schreeu-wend met hun oude, roestige stemmen, rondcirkelden. Ze leken rus-teloos, alsof er storm aankwam, maar Roland had geroken en er zat geen regen in de lucht.

Aan de linkerkant van de stroom stond een grote zwerfkei. Roland had er zes steensplinters op gezet. Ieder stukje was zwaar dooraderd met mica, en ze glinsterden als brillenglazen in het warme middaglicht.

‘Laatste kans,’ zei de scherpschutter. ‘Als die holster ongemakkelijk zit – zelfs maar een heel klein beetje – zeg het me dan nu. We zijn niet hier gekomen om kogels te verspillen.’

Ze wierp hem een sardonische blik toe, en gedurende een ogenblik zag hij een sprankje van Detta Walker. Het was als nevelig zonlicht dat op een stalen buis weerkaatste. ‘Wat zou je doen als het inderdaad ongemakkelijk was en ik het je niet zei? Als ik al die zes pieterige din-getjes miste? Me een klap voor m’n kop geven, zoals die ouwe leer-meester van jou altijd deed?’

De scherpschutter glimlachte. Hij had deze laatste vijf weken meer geglimlacht dan in de vijf jaren daarvoor. ‘Dat kan ik niet doen en dat weet je. Om te beginnen waren wij kinderen – kinderen die de inwijdingsriten nog niet doorstaan hadden. Je zou een kind kunnen slaan om hem, of haar, te corrigeren, maar...’

‘In mijn wereld wordt het meppen van kinderen ook niet goedgekeurd door de betere klasse,’ zei Susannah droogjes.

Roland haalde zijn schouders op. Hij kon zich zo’n wereld maar moeilijk voorstellen – stond er niet in het Grote Boek geschreven ‘Wie zijn kind liefheeft, kastijdt het?’ – maar hij geloofde niet dat Susannah loog. ‘Jouw wereld is niet verder gegaan,’ zei hij. ‘Veel dingen daar zijn anders. Heb ik dat niet zelf gezien?’

‘Dat denk ik wel.’

‘Hoe dan ook, jij en Eddie zijn geen kinderen. Het zou verkeerd van me zijn als ik jullie als zodanig behandelde. En voor zover er proeven nodig waren, zijn jullie allebei geslaagd.’

Hoewel hij het niet zei, dacht hij aan hoe het op het strand afgelopen was, toen ze drie van de logge kreeftmonsters naar de hel had geschoten voordat ze hem en Eddie tot op het bot konden afpellen. Hij zag hoe ze bij wijze van antwoord glimlachte en wist dat ze aan hetzelfde dacht.

‘Dus wat ga je doen als ik klote schiet?’

‘Dan zal ik je aankijken. Ik denk dat ik niet meer zal hoeven doen.’

Ze dacht hierover na en knikte. ‘Zou best kunnen.’

Ze probeerde de riem nog een keer. Hij zat rond haar borst vastgespjt, bijna als een schouderholster (behalve dan dat Roland deze speciale constructie als een koppelriem beschouwde), en zag er heel eenvoudig uit, maar het had vele weken van vallen en opstaan – en een heleboel passen en meten – gekost om het precies goed te krijgen. Deze riem – en de revolver die met zijn gladde sandelhouten kolf uit de oude, geoliede holster stak – was ooit van de scherpschutter geweest. De holster had op zijn rechterheup gehangen. Hij was een groot deel van de afgelopen vijf weken bezig geweest om te wennen aan het idee dat de riem daar nooit meer zou hangen. Dankzij de kreeftmonsters schoot hij nu uitsluitend met zijn linkerhand.

‘Nou, hoe is het?’ vroeg hij weer.

Deze keer lachte ze naar hem. ‘Roland, die ouwe riem zit zo gemakkelijk als hij maar kan. Wil je nog dat ik schiet of blijven we hier maar wat zitten luisteren naar de kraaienmuziek van daarginds?’

Hij voelde hoe de spanning zijn kleine, scherpe vingers onder zijn huid wurmde, en hij veronderstelde dat Cort hetzelfde had gevoeld, keer op keer, onder dat norske, kortaffe uiterlijk van hem. Hij wilde dat

ze goed was... ze *moest* goed zijn. Maar tonen hoe graag hij dat wilde, hoe noodzakelijk het was, zou rampzalig kunnen zijn.

‘Zeg je les nog eens op, Susannah.’

Ze zuchtte quasi-geërgerd... maar terwijl ze sprak verdween haar glimlach en haar donkere, mooie gezicht werd plechtig. En van haar lippen hoorde hij de oude catechismus weer, als nieuw uit haar mond. Hij had nooit verwacht deze woorden ooit door een vrouw te horen zeggen. Wat klonken ze natuurlijk... en toch zo vreemd en ook zo gevaarlijk.

“Ik richt niet met mijn hand; zij die met haar hand richt, heeft het gezicht van haar vader vergeten.

Ik richt met mijn oog.

Ik schiet niet met mijn hand; die met haar hand schiet, heeft het gezicht van haar vader vergeten.

Ik schiet met mijn geest.

Ik dood niet met mijn vuurwapen...” Ze brak af en wees naar de glinsterende steentjes op de kei.

‘Ik ga toch niets doden... het zijn maar pieterige, kleine *steentjes*.’

Haar uitdrukking – een beetje uit de hoogte en ook een beetje ondeugend – wees erop dat ze verwachtte dat Roland geërgerd zou zijn, misschien zelfs kwaad. Roland was echter zelf geweest waar zij nu was, en hoewel dat lang geleden was, was hij niet vergeten dat leerling-scherpschutters nukkige, ondernemende wezens waren, nerveus en geneigd op precies het verkeerde moment te bijten... en hij had bij zichzelf een onverwacht talent ontdekt. Hij had ontdekt dat hij les kon geven. Sterker nog, hij had ontdekt dat hij het *leuk* vond, en hij merkte dat hij zich van tijd tot tijd afvroeg of dat bij Cort ook het geval was geweest. Hij dacht van wel.

Er begonnen nu nog meer kraaien hees te krijven, deze uit het bos achter hen, in het noorden. Een deel van Rolands geest merkte dat dit nieuwe gekrijs eerder verontrust dan ruziezoekend was; de vogels leken ergens door opgeschrokken en weggejaagd van wat ze aan het eten waren. Maar hij had belangrijker dingen om aan te denken dan wat een bende kraaien had opgeschrikt, dus stopte hij de informatie gewoon weg en richtte hij al zijn aandacht weer op Susannah. Iets anders doen met een leerling was vragen om een tweede, minder speelse beet. En wie zijn schuld zou dat zijn? Wie anders dan de zijne, de leeraar? Want leerde hij haar niet te bijten? Leerde hij hun allebei niet te bijten? Was dat niet precies wat een scherpschutter was, als je de paar strakke regels van het ritueel wegnam en de enkele ijzeren versieringen van de catechismus de mond snoerde? Was hij (of zij) niet alleen maar een menselijke havik, getraind om op commando te bijten?